

GLORIA ANZALDÚA

La conciencia de la mestiza – Egy új öntudat felé

*Por la mujer de mi raza
Hablará el espíritu¹*

(A mesztic nőket a szellem fogja képviselni)

José Vasconcelos mexikói filozófus, elképzelte a mesztic fajt – *una raza mestiza, una mezcla de razas afines, una raza de color – la primera raza síntesis del globo* (egy mesztic fajt, amely a fajok végtelen keverékének eredménye, színes faj – a világ fajainak első szintézise). Kozmikus fajnak nevezte – *la raza cósmica* –, amely ötödik fajként magába foglalja a négy fő rasszt. A tiszta árja faj elméletével és a fehér Amerika faji tisztaságra irányuló politikájával ellentétben Vasconcelos egy inkluzív elméletet hirdetett. Amikor két vagy több genetikai vonal egyesül, és a kromoszómák folyamatosan kereszteződnek, nem egy alacsonyabb rendű, hanem egy hibrid, változékony, képlékeny és gazdag génállománnyal rendelkező ivadék jön létre. Ebből a faji, ideológiai, kulturális és biológiai kereszteződésből egy „idegen” öntudat formálódik – az új *mestiza*² öntudat: *una conciencia de mujer* (a nő öntudata), a Határország öntudata.

Una lucha de fronteras / A határok harca

Mert én *mestizaként*

Mindig átlépek az egyik kultúrából
A másikba

És ugyanakkor minden kultúrában jelen vagyok

Alma entre dos mundos, tres, cuatro,

Me zumba la cabeza con lo contradictorio.

Estoy norteada por todas las voces que me hablan

Simultáneamente

(A lelke két, három, négy világ között,

zúg a fejem az ellentmondásoktól,

összezavar a sok hang,

amely egyszerre beszél hozzám).

Az ambivalencia, a különböző vélemények, belső hangok összezapása mentális és érzelmi zavart, a belső küzdelem bizonytalanságot eredményez és döntésképtelenné tesz. A *mestiza* kettős vagy több-rétű személyiségét pestisként fertőzi meg a nyugtalanság.

1 José Vasconcelos elmélete alapján. José VASCONCELOS, *La Raza Cósmica: Misión de la Raza Ibero-Americana*, Mexico: Aguilar S.A. de Ediciones, 1961.

2 Mesztic nő (a fordító megjegyzése).



3 Arthur Koestler ezt „biszociációnak” nevezte. Albert ROTHENBERG, *The Creative Process in Art, Science, and Other Fields*, Chicago, IL: University of Chicago Press, 1979, 12.

A *mestiza* identitás a kulturális és spirituális értékek egy bizonyos csoportról a másira való átruházódásának terméke, amely a konsztans szellemi nepantilizmus (a szó azték jelentése: két dolog között őrlődve) állapotában formálódik. A *mestiza* multikulturális, monolingvális, bilingvális, multilingvális emberként, esetleg nyelvjárást beszélve, állandó átmeneti állapotban örökösen a keverék faj dilemmájával szembesül: melyik közösséggel azonosuljon egy sötétbőrű anya lánya?

El choque de un alma atrapado entre el mundo del espíritu y el mundo de la técnica a veces la deja entullada. (A szellem és a technika világa között megrekedt lelket időnként megbénítja e két világ, amely összecsap benne.)

A *mestiza* miközben az egyik kultúrában nevelkedik és két másik közé szorul, megveti a lábát mindhárom kultúrában és annak értékrendszerében, csatát vív a saját vérével, a határokkal és háborgó lelkével. Azt érzékeljük valóságnak, amit a saját kultúránk közvetít. Mi, akik több kultúrában élünk, sokfajta, gyakran egymásnak ellentmondó impulzust fogadunk be. Két következetes, de természeténél fogva egymással össze nem egyeztethető referencia keret³ találkozása kulturális kollíziót – *un choque* (ütközés) eredményez.

Bennünk és a chicano kultúrában (*la cultura chicana*) vívunk csatát a fehér kultúra közkeletű hiedelmei a mexikói kultúra hiedelmeivel, majd közösen támadják a bennszülött kultúra hiedelemvilágát. Tudat alatt veszélyként érzékeljük a bennünket és a hiedelmeinket ért támadást, és a veszélyt ellenállással próbáljuk elhárítani.

Nem elég a másik parton állni, számon kérve, üvöltve hadat üzeni a fehér patriarchális világ konvencióinak. A küzdelem párbajra kényszeríti az elnyomót és az elnyomottat; halálos küzdelem, ahol a vadásznak és zsákmányának közös nevezője már csak az erőszak marad. Az ellenálló megcáfolja a domináns kultúra eszméit és hiedelmeit, és dacát büszkén viseli. Az viszont, aminek ellenáll, behatárolja őt és behatárolja az ellenállás lehetőségeit is. Mivel az ellenállás – mind belsőleg és mind külsőleg – az autoritással való küzdelemből ered, azt gondoljuk, hogy ez már egy lépés a kulturális dominanciától való szabadulás felé. Így viszont nem lehet élni. Ahhoz, hogy eljussunk egy új öntudathoz, el kell hagynunk az ellentétes partot, és ha mindkét parton egyszerre állunk, a küzdő felek közötti szakadékot áthidalva, hirtelen kigyó és sas szemével egyszerre láthatunk. Talán majd úgy döntünk, hogy teljesen elszakadunk a domináns kultúrától, és azt, akárcsak valamilyen reménytelen dolgot, végérvényesen leírjuk és átlépünk a határon, hogy egy teljesen új, különálló territóriumot hozunk létre. Más utat is választhatunk. Számptalan lehetőségünk akad, amint úgy döntünk, hogy a saját lábunkra állunk, és nem csak ellenállunk.

A kettősség elfogadása

4 A „konvergens” és „divergens” gondolkodás fogalma itt Rothenbergtől (Uo., 12–13) származik.

Amikor a *mestiza* szembesül a lehetőségek ezen tengerével, úgy érzi, ismeretlen vizeken evez. Egymásnak ellentmondó információkat és nézőpontokat fogad be, a saját pszichológiai határait feszegeti, és közben rájön, nem zárkozhat saját kultúrájának szűk határai közé. A mélyen berögződött szokások és viselkedésminták falként tornyosulnak, és kizárják a nem kívánatos gondolatokat: ezek a szokások a belső ellenségeink. A merevség pedig egyenlő a halállal. Tudata sokirányú, horizontális és vertikális kitérítésére csak akkor van lehetőség, ha nyitott marad. A meszticának állandóan ki kell lépnie a megszokott formákból; a konvergens gondolkodásból, mely a racionalitás eszközével élve analitikus érveléssel közelít egyetlen céljához (nyugati modell), a divergens gondolkodás felé⁴, amely egy teljesebb perspektívát nyújt azáltal, hogy elmozdul a berögződött mintáktól, és inkább befogad, mint kirekeszt.

Az új meszticának meg kell tanulnia elfogadni az ellentmondásokat és a kettősséget. Megtanul indiánnak lenni a mexikói kultúrában, és mexikóinak lenni anglo nézőpontból. Megtanul ingázni a kultúrák között. Több személyiséggel rendelkezik, egyszerre több világban él – sem a jót, sem a rosszat, sem a csúnyát nem taszítja el magától, nem tagadja meg. Nem csak hogy fenntartja az ellentmondásokat, de a kettősséget új egységgé is formálja.

Gyakran egy fájdalmas esemény az, ami kimozdíthatja az ambivalens pozícióból és eloszlatja, illetve feloldja a kettősség feszültségét. Hogy pontosan mily módon, nem tudom. A folyamat mélyen – tudat alatt zajlik, hiszen ez a lélek feladata. A *mestiza* pontosan a fókuszban áll, a keresztút azon pontján, ahol a jelenségek találkoznak és ütköznek. Ez az a pont, ahol fennáll a lehetőség arra, hogy a széttartó dolgok egyesüljenek. A találkozás nem egyszerűen arról szól, hogy az elválasztott vagy különálló részecskék eggyé válnak. Nem is az ellentétes erők kiegyenlítéséről. Ahhoz, hogy megpróbáljon szintézist alkotni, az énnak egy harmadik elemre van szüksége, amely nagyobb, mint részeinek összessége. Ez a harmadik elem az új öntudat – a *mestiza* öntudat –, amely bár fájdalommal jár, erejét egy olyan folyamatosan mozgásban lévő alkotói igényből nyeri, amely képes ledönteni minden új paradigma egysíkúságát.

En unan pocas centurias (Pár évszázadon belül) a jövő a meszticáé lesz. Mivel a jövő függ a paradigmák lebontásától, függ a kultúrák együttműködésétől is. Egy új mítosz teremtésével – amely által másképp értelmezzük a valóságot, önmagunkat és viselkedésünket – a *mestiza* egy új öntudatot teremt. A *mestiza* öntudat feladata felülírni az öt fogvatartó szubjektum–objektum dualitást és megmutatni saját fizikai valóján és munkáján keresztül, hogy a dualitás meghaladható. A megoldás a fehérek és színesbőrűek, a nők és férfiak problémájára abban rejlik, hogy áthidaljuk a szakadékot, amely oly mélyen gyöke-

5 A Yoruba mitológiában az utak, keresztutak istene, az utazók védelmezője, mindemellett hatalma van a szerencse és szerencsétlenség erői felett (a ford. megjegyzése).

6 Nyugat-afrikai etnikai csoport (a ford. megjegyzése).

7 Ilya Prigogine, orosz származású kémikus elmélete a „disszipatív struktúrákról”, Prigogine felfedezte, hogy a kémiai anyagok interakciója sokkal kiszámíthatatlanabb, mint ahogy azt a tudomány hirdeti. A változékonyság így új és bonyolultabb struktúrákat hoz létre, amelyek kiszámíthatatlan, önszerveződő rendszereket eredményez. Harold GILIAM, „Searching for a New World View”, This World, 1981/Január, 23.

rezik életünkben, kultúránkban, nyelvünkben és gondolatainkban. A dualista gondolkodás radikális megváltoztatása az egyéni és kollektív tudatban egy hosszú küzdelemnek a kezdete, amely reményeink szerint képes lesz véget vetni az erőszaknak és a háborúnak.

La encrucijada / A keresztút

Egy csirkét áldozunk fel
A keresztúton, és egy halom földet.
Sárból oltárt emelünk *Eshunak*⁵.
*Yoruba*⁶, a meghatározhatatlanság istene
Aki megáldja a választott ösvényt.
Kezdődik az utazás.

Su cuerpo es una bocacalle (Az ő teste a leágazó út). A *mestiza* ezen az úton áldozati bárányból ígét hirdető papnővé válik. *Mestizaként* nincs hazám, a szülőföldem kitagadott, de az egész világ az enyém, mert minden nő nővére, vagy potenciális szeretője vagyok. (Leszbikusként nem tartozom egyetlen fajhoz sem, a sajátjaim is megtagadnak, de minden fajban ott vagyok, mivel az összes queerrel fajtól függetlenül azonosulok). Nincs kultúrám, mert feministaként megkérdőjelezem azokat a kollektív, kulturális, vallási és maszkulin eredetű eszméket, melyek az indo-hispán és az anglo világban fogantak; mégis van kultúrám, mert egy másik kultúra, egy új mítosz, egy új értékrendszer születésében veszek részt, mely képeivel és szimbólumaival összeköt bennünket ezen a világon. *Soy un amasamiento* (formálás eredménye vagyok), az egység, mely nem csak megteremti a sötétséget és a világosságot, hanem mindezt meg is kérdőjelezi és új értelemmel ruházza fel.

Mi vagyunk azok, akik a belevetik magukat a sötétbe, mi vagyunk azok, akik az istenek térdén ülnek. A mi testünkben (r)evolúció zajlik, mely előidézi a kultúrák ütközését. Ez egy állandó örület, de ha a középpont szilárd marad, már tettünk egy lépést a fejlődés felé. *Nuestra alma el trabajo* (a lelkünk munka eredménye), az alkotásunk, az alkímia nagy alkotása; spirituális meszticizmus, morfogenézis⁷, elkerülhetetlen következmény. Mi vagyunk a kígyó, amely egyre gyorsabban halad.

A *mestiza* bennszülött, mint maga a kukorica, és mint a kukoricát, őt is arra nemesítették, hogy nehéz körülmények között is fennmaradjon. Akárcsak a kukoricakalászt – amely a növény női ivarszerve –, a *mestizát* is szívóssá teszi az, hogy kultúrája „héjába” zárkózik. Ahogy a kukoricacsőbe kapaszkodó magok, erős szárral és gyökerekkel ő is szorosan tartja magát a földben – a *mestiza* túléli a keresztút megpróbáltatásait.

Lavando y remojando el maíz en aguau de cal, despojando el pellejo. Moliendo, mixteando, amasando, haciendo tortillas de masa. (Megmossa és meszes vízbe áztatja a kukoricát, lehántja a héját.

Megőrli, összekeveri, összegyúrja és tortillát készít). Mészbe áztatja a kukoricát, mire az megdagad és megpuhul. Kőhengerekkel darálja, majd újra ledarálja. Gyúrja és formálja a tésztát, és a gombócokból tortillát készít.

8 Közép-amerikai indián nép (a ford. megjegyzése).

Mi vagyunk a málló szikla a kőlapon
Leguggolunk a földre
Mi vagyunk az őrlőhenger, *el maíz y agua*,
La masa harina. Somos el amasijo.
Somos lo molido en el metate
(a kukorica és a víz, a kukoricakeményítő. Mi vagyunk a keverék. Mi vagyunk a massa a mozsárban)
Mi vagyunk a sercegő serpenyő,
A forró *tortilla*, az éhes száj.
Mi vagyunk a durva szikla.
Mi vagyunk az őrlés maga,
A keverék, *somos el molcajete* (mozsártörő)
Mi vagyunk a mozsártörő, a *comino, ajo, pimienta* (kömény, fokhagyma, bors)
Mi vagyunk a *chile colorado* (chili),
A fűszál mely áttör a sziklán.
Megmaradunk.

El camino de la mestiza / A mestiza út

Hirtelen görcsbe rándul és visszatartja lélegzetét a végtelen térben. A barna nő mozdulatlanul áll és felnéz az égre. Úgy dönt, hogy leereszkedik és elkezd ásni a fák gyökerei mentén. Csontok között kutat, és megrázza őket, velőt keresve. A földdel megérinti a homlokát, nyelvét, néhány csontot magával visz, a többit pedig visszahelyezi a sírba.

Átnézi a hátizsákját, megtartja naplóját és a névjegyzékét, eldobja a metrótérképeket. Az érmék nehezek, most ők következnek, majd a zöldhasúak lebegnek a szélben. A kését, a konzervnyitót és a szemceruzáját viszont megtartja. Csontokat, kéregdarabokat, füveket, sasztollat, kígyóbőrt, magnót, kereplőt és dobot pakol a táskájába, majd elindul, hogy teljes tölték nő⁸ legyen.

Legelőször leltárt készít. *Despojando, desgranando, quitando, paja.* (Ettől megszabadulok, erről lehántom a héját, ezt eltüntetem, ez széna.) Mi is az, amit az őseitől örökölt? Ez súlyként nehezedik a vállára – vajon melyik teher származik az indián anyától, melyik a spanyol apától és melyik teher anglo?

Pero es difícil (De nehéz) különbséget tenni *lo heredado, lo adquirido, lo impuesto* (az örökölt, a saját és a ráerőszakolt dolgok között.) Átrostálja a történelmet, kiválogatja a hazugságokat, és szemügyre veszi azokat az erőket, melyeknek rasszként és nőként részesei vagyunk. *Luego bota lo que no vale, los desmintos, los descuentos,*

9 A közép-amerikai néphagyomány szerint olyan emberi lény, aki különleges képessége által bár-mikor állattá változhat (a ford. megjegyzése).

10 Az Amerikai Egyesült Államokban élő, mexikói gyökerekkel rendelkező férfiakat és nőket hívják így. A chicano mozgalom az 1960-as évektől kezd kibontakozni (a ford. megjegyzése).

11 Amerikai.

el embrutecimiento. Aguarda el juicio, hondo y enraizado, de la gente antigua. (Megszabadul mindattól, ami értéktelen, az elutasítá-soktól, az engedményektől, az elbutítástól. Megvédi azokat az érté-keket, melyek mélyen lakoznak az ősi népben.)

Ez a lépés egy tudatos szakítás a kultúrák és vallások elnyomó hagyományaival. Ő az, aki a világ tudomására hozza ezt a szakítást, aki lejegyzí a küzdelmet. Újraértelmezi a történelmet és új szimbólu-mokat használva új mítoszokat teremt. Új, a sötétbőrűekre, a quee-rekre és a nőkre vonatkozó perspektívákat honosít meg. Érzéke-nyebben érinti az ambivalencia elfogadása (és elutasítása). Azzal, hogy megosztja a történetét, vállalja a sebezhetőséget és azt, hogy idegen szemmel néznek rá, vagy furcsán gondolkodnak róla. Nincs szüksége az ismerős biztonságra. Dekonstruálni, konstruálni. Ő lesz Nahual⁹, aki ha akarja bármivé, akár fává, prérifarkassá vagy más lényvé válik. A kis „én”-t egy teljes Self-fé formálja át. *Se hace mol-deadora de su alma. Según la concepción que tiene de sí misma, así será.* (Ez lesz ő, innen származik saját magáról alkotott koncepciója).

Que no se nos olvide los hombres / Mert a férfiakat sem hagy-hatjuk ki

„Tú no sirves pa' nada –
semmire sem vagy jó.
Eres pura vieja.”
(csak egy spiné vagy)

„Nem vagy más, csak egy nő” – ez annyit jelent, tökéletlen vagy. Nőnek lenni azt jelenti, hogy a „machó” ellentéte vagy. A „machó” szó, akárcsak annak fogalmi jelentése, új keletű, anglo találmány. Az olyan embereknek, mint az apám, a machó fogalma azt jelentette, hogy elég erősek ahhoz, hogy megvédjék és támogassák anyámat és bennünket, és emellett ki tudják mutatni a szeretetüket. A mai machó kételkedik abban, hogy képes-e eltartani és megvédeni a családját. Az ő „machósága” alkalmazkodás az elnyomáshoz, a szegény-séghez és az alacsony önbecsüléshez, a férfi dominancia hierarchiá-jának az eredménye. Az anglo, aki tökéletlennek, alacsonyrendűnek vagy erőtlennek érzi magát, indulatait úgy hárítja át a chicanóra¹⁰, hogy lépten-nyomon megszégyeníti. A gringo¹¹-világban a chicano a túlzott alázattól, háttérbe húzódástól és az önbecsülés hiányától szenved. A latinok közt a nyelvi nehézségek miatt érzi magát kényel-metlenül. Az indiánoktól, elfelejtve a közös vérvonalat, egyfajta faji amnézia választja el, és emellett bűnösnek is érzi magát, mivel spa-nyol ősei igazták le indián testvéreit. Amikor a határ másik oldalán élő mexikóikkal találkozik, késztetést érez arra, hogy arrogáns legyen, ezzel próbálva elfedni azt a mélyen szántó szégyent, amit származása miatt érez.

A méltósága, és az őt övező tisztelet elvesztése miatt a régi machó fogalma álmachósággá válik, ami gyakran abban nyilvánul

meg, hogy megalázza és akár fizikailag is bántalmazza a nőket. A szexista viselkedés mindeközben az anya iránti abszolút szeretettel párosul. Jó fiú és macho disznó. Hogy lemossa tettei miatt érzett szégyenét, és hogy tükörbe tudjon nézni, az üveghez, a droghoz, a tühöz és az agresszióhoz menekül.

Bár „megértjük” a férfiak gyűlöletének és félelmeinek okait, és hogy a nők bántalmazása ebből következik, nem bocsájtunk meg, nem leszünk elnézőek, és nem tűrünk tovább. A fajtánkbéli férfiktól azt követeljük, hogy ismerjék be / ismerjék el / közöljék velünk / vallják be, hogy bántalmaznak bennünket, erőszakosak velünk, és hogy félnek tőlünk és az erőnktől. Ki kell, hogy mondják végre, véget vetnek a fájdalmas megaláztatások sorozatának. De nem csak szavakat, tetteket akarunk. Azt mondjuk: egyenlővé tudunk válni veletek és mindazokkal, akik megaláznak bennünket.

Elengedhetetlen, hogy a meszticák támogassák egymást a mexikói indián kultúra szexizmusának megváltoztatásában. A nő elnyomásával egyetemben az indián és fekete mivoltunkat is elnyomják. Ezért a *mestiza* csatája elsősorban feminista jellegű. Addig, amíg a férfiak úgy gondolják, férfiaságuk abból áll, hogy erőszakosak a nőkkel és egymással, addig, amíg azt tanítják nekik, hogy a nőkkel szemben felsőbbrendűek, ugyanakkor kulturális fölényben is vannak, addig, amíg a *spiné* nem más, mint gúnyolódás tárgya, lelkünk nem gyógyítható. Már félúton járunk – ott van az Anya, a jóságos anya szeretete. Első lépésként le kell rombolnunk a *szűz-kurva* dichotómiát és látnunk kell Coatlapopeuh-t¹² és Coatlicue¹³-t az Anyában, Guadalupe¹⁴-ban.

Úgy érzik, a gyengédség a sebezhetőség jele, ezért azt durva szavak és pofonok záporában osztják a nőkre. A férfiak sokkal inkább ki vannak szolgáltatva a nemi szerepeknek mint a nők. A nőknek legalább volt merszük kitörni a rabságból. Csak a homoszexuális férfiaknak volt elég bátorságuk ahhoz, hogy felszínre hozzák a bennük rejlő nőt, kétségbe vonva a jelen maszkulinitását. Ugyanakkor egy új faj is születőben van – elszórva és egymástól izoláltan ismernek néhány gyengéd heteroszexuális férfit –, de még össze vannak zavarodva, és még ők is nehezen lépnek túl a szexista berögződéseken. Új maszkulinitásra van szükségünk, az új férfinak pedig mozgalomra van szüksége.

Igazságtalanság lenne egy kalap alá venni az elnyomó férfit és azokat a férfiakat, akik eltávolodnak ettől a normától. *Asombra pensar que nos hemos quedado en ese poso oscuro donde el mundo encierra a las lesbianas. Asombra pensar que hemos, como feministas y lesbianas, cerrado nuestros corazones a los hombres, a nuestros hermanos los joto, desheredados y marginales como nosotros.* (Meglepő gondolat, hogy még mindig abban a sötét kútban maradtunk, amelybe a világ a lesbikusokat zárta. Meglepő gondolat, hogy mi feministák és lesbikusok bezártuk szívünket a férfiak előtt, a queer testvéreink előtt, akik, akárcsak mi, a társadalom szélén állnak, megfosztva örökségüktől.) Mint a kultúrák legfőbb áthidalóit, a

12 A patriarchális és vallási imperializmust hirdető társadalom két nőtípust különböztet meg: Szűz Mária, kifogástalan szűzies jellemmel rendelkező nő típusát (Guadalupei Szűzanya), a másik a pogány, a gonosz, a csábító, a kurva szerepkörét hordozza magán (ilyen a mexikói vallás Tonatzinja). A chicano feminizmus kísérleteket tesz az efféle dogmatikus sztereotípiák lerombolására. Coatlapopeuh-t és Coatlicue a spirituális, valamint a hús és a szexualitás szimbóluma a szövegben (a ford. megj.).

13 Azték istennő, aki megteremtette a holdat és a csillagokat, ugyanakkor a szülés közben meghalt asszonyok védőszentje is (a ford. megj.).

14 Guadalupei szűzanya.

15 Gay férfiak (a ford. megjegyzése).

16 Gina VALDÉS,
Puentes y Fronteras: Coplas Chicanas,
Los Angeles, CA:
Castle Lithograph,
1982, 2.

homoszexuálisokat erős kötelék fűzi a fehér, a fekete, az ázsiai, az indián, a latino queerhez, és a queerhez Olaszországban, Ausztráliában vagy a világ bármely részén. A hozzánk tartozók túllépve az idő korlátain az összes bőrszínhez, osztályhoz, fajhoz tartoznak. Az a feladatunk, hogy összekössük az embereket – a feketéket a zsidókkal, az indiánokkal, az ázsiaiakkal, a fehérekkel, a földönkívüliekkel. Az a feladatunk, hogy gondolatokat és információkat közvetítsünk az egyik kultúrából a másikba. A színes bőrű homoszexuálisok jobban ismernek más kultúrákat; mindig is a felszabadító mozgalmak élén jártak (bár többnyire láthatatlanul); rengeteg igazságtalanságnak voltak kitéve, de mindennek ellenére kitartottak. A chicanóknak el kell ismerniük queerreik érdemeit a politikában és a művészetben. Emberek, hallgassatok végre arra, amit a *joteriák*¹⁵ mondanak. A mesztic és a queer szükségszerű elemei az evolúciós folyamatnak. Mi vagyunk az a keverék, amely bizonyítja, minden vér szorosan összefonódik és lelkünk hasonló töről fakad.

Somos una gente \ Egy nép vagyunk

*Hay tantísimas fronteras
Que dividen a la gente,
Pero por cada frontera existe también un puente.*

(Számptalan határ létezik,
Amely szétválasztja az embereket,
De minden határhoz tartozik egy híd is.)

Gina Valdés¹⁶

Megosztott Lojalítások. Számos színes bőrű nő és férfi nem szeretné azt, hogy bármi köze legyen a fehér emberekhez. Túl sok időt és energiát igényelne az, hogy megmagyarázzuk a lefelé mobil, fehér, középosztálybeli nőknek, hogy az rendben van, ha mi „javakat” szeretnénk, miután sosem volt szép bútorunk a földpadlónkon, vagy olyan „luxuscikkünk” mint a mosógép. Sokan úgy érzik, hogy a fehéreknek elsősorban az lenne a dolguk, hogy a saját népüket segítség abban, hogy megszabaduljanak a fajgyűlölettől és a félelemtől. Én, mindezek ellenére, a közvetítő szerepét választom. Úgy gondolom, meg kell engednünk a fehéreknek, hogy a szövetségeseink legyenek. Irodalmunkon, művészetünkön, népdalainkon és népmeséinken keresztül meg kell osztanunk velük a történelmünket, hogy amikor bizottságokat hoznak létre a Big Mountain-i navajók vagy a chicanók, vagy a nicaraguai földművesek megsegítésére, ne fordítsanak hátat bizonyos embereknek a másságtól való félelem és közöny miatt. Lassan észre fogják venni, hogy nem segítenek, hanem követnek utunkon.

Egyénileg, de ugyanakkor faji entitásként is hangot kell adnunk szükségleteinknek. Meg kell mondanunk a fehér társadalomnak: el kell fogadnotok, hogy a chicanók különböznek, el kell ismernetek, hogy kítaszítotok és megtagadtok bennünket. El kell fogadnotok, hogy mind ez idáig úgy kezeltetek, mintha nem lennének egyenrangú emberi lények, hogy elloptátok a földjeinket, a személyiségünket, az

önbecsülésünket. Nyilvános jóvátételt követelünk: ki kell mondanotok, saját hiányosságaitokat azzal kompenzáljátok, hogy kordában tartotok bennünket, hogy semmissé teszitek a történelmünket és tapasztalatainkat, mert bűnösnek érzitek magatokat – inkább megfedledkéznétek brutális tetteitekről. Ki kell mondanotok, hogy elhatárolódtok a kisebbségektől, hogy megtagadtok bennünket, hogy a kettős öntudatotok feldarabolja személyiségeteket, tudatotok negatív részeit pedig ránk háritjátok. (Ahol üldözik a kisebbségeket, ott árnyak vetődnek a társadalomra. Ahol erőszak és háború van, ott az árnyoldalt elfojtják.) Ki kell mondanotok, féltek, hogy a megvetés álarcát viselve tartotok távolságot tőlünk. Valljátok be, Mexikó az alteregótok, hogy ennek az országnak¹⁷ az árnyékában él, és visszavonhatatlan kötelék fűz bennünket hozzá. Gringo, fogadd be ezt az alakmást a tudatodba. Ha visszaszorítjátok a kollektív árnyképet, az intrakulturális szakadék összeforrhat. És, végezetül, mondjátok meg, mivel segíthetünk rajtatok.

17 Amerikai Egyesült Államok (a ford.megj.).

Az igazi arcotokról ismerünk majd meg

Látható vagyok – nézd ezt az indián arcot –, de egyben láthatatlan is. Orrom diadalmas íve majd kiveri a szemüket, amin egyébként én vagyok a vakfolt. De létezem, létezőnk. Azt szeretnék hinni, feloldódtam az olvasztótégelyben. De nem, mi nem.

A domináns fehér kultúra lassan megöl minket a közönyével. Azáltal, hogy megfosztottatok önállóságunktól, gyengévé és üressé váltunk. Mint nép, ellenálltunk és gyakran alkalmazkodtunk, de soha nem adatott meg nekünk, hogy szabadon fejlődjünk – soha nem engedték meg, hogy teljesen önmagunk legyünk. Az uralkodó fehérek azt akarják tőlünk, színesbőrűektől, hogy zárkózzunk saját törzseink falai mögé, így majd láthatatlan fegyvereikkel egyenként tudnak elbánni velünk, fehérre festik és eltorzítják történelmünket. A közöny előítéleteket szül, szétválasztja az embereket. A félrevezetett nép leigázott nép. Mielőtt a chicano, a feketeipiaci munkás és a mexikói a túloldaltól egymásra találhatna, mielőtt a chicano, az indián és más csoportok egyesülhetnének, tudniuk kell egymás küzdelmeiről. Anyáinknak, testvéreinknek, az utcasarki srácoknak, a játszótéri gyerekeknek – mindannyiuknak ismernünk kell az indián vérvonalunkat, fekete vérünket és az ellenállási küzdelmeinket.

Meg kell tanítanunk a történelmünket az emigráns mexikóiaknak és a bevándorlóknak. A 80 millió mexikóinak és a dél- és közép-amerikai latinoknak tudniuk kell a küzdelmeinkről. Mindannyiuknak ismerniük kell Nicaragua, Chile és az egész Latin Amerika történelmét. A latínó mozgalom (chicanók, Puerto Ricó-iak, kubaiak és más spanyol nyelvű népek, akik együtt küzdenek a munkahelyi faji diszkrimináció ellen) hasznos, de nem elég. A közös kultúrán kívül semmi sem tud összetartani minket. Ennél biztosabb közös talajon kell állnunk.

18 Chicano nő (a ford. megjegyzése).

19 A Rassz napja, október második hétfője, nemzeti ünnep Dél-Amerikában. Míg az Egyesült Államokban ezen a napon Kolumbusz Kristóf megérkezésének napját ünneplik, Dél-Amerika és a latinó közösségek a kilencvenes évek-től ettől hivatalosan is elhatárolódva a rasszok találkozására, illetve az indián őslakosok ellenállására emlékeznek (a ford. megjegyzése).

A küzdelem belül zajlik: tudatunk a határvidékekre emlékeztet; chicano, *indio*, amerikai indián, *mojado*, *mexicano*, emigráns latinó, a hatalmon lévő anglo, a fekete, az ázsiai –mindnyájan a tudatunkban élnek. A küzdelem mindig a tudaton belül zajlik, és a külvilágban játszódik le. Ahhoz, hogy belső változásokat idézzünk elő, meg kell ismernünk saját helyzetünket. A tényleges társadalmi változás csak ezután következhet. Semmi sem történik a 'való' világban anélkül, hogy először ne történne meg tudatunkban.

El día de la chicana \ A chicana¹⁸ napja

Többé senki sem szégyeníthet meg
Még én sem.

Egy látomás rabja vagyok: hogy mi, chicano nők és férfiak, visszaszerztük és megmutattuk az igazi arcunkat, a méltóságunkat és az önbecsülésünket. Ez a látomás megerősítésre vár.

Látni a megújuló chicanát a történelme fényében. Keresem a fel-szabadítást, azt, hogy átlássunk a domináns fehér kultúra meséin, hogy lássuk önmagunk igazi arcát a hamis személyiségkép helyett, melyet ránk ruháztak, és melyet elfogadtunk. Keresem igaz női arcunkat, mely a férfi dominancia mocskos elfogultságától mentes; lehet akár pozitív, akár negatív, csak legyen világosan kivehető és szabad. Keresem az identitás új formáit, egy új női hitvallást, ahol emberségünk és értékünk nincs többé megkérdőjelezve.

Estamos viviendo en la noche de la Raza, un tiempo cuando el trabajo se hace a lo quieto, en el oscuro. El día cuando aceptamos tal y como somos y para en donde vamos y proque –ese día será el día de la Raza. Yo tengo el compromiso de expresar mi visión, mi sensibilidad, mi percepción de la revalidación de la gente mexicana, su mérito, estimación, honra, aprecio y validez. (A Rassz éjszakájában élünk, olyan időkben, amikor csak csendben és homályban tudunk dolgozni. A Rassz napja az a nap, amikor elfogadjuk magunkat olyan-nak, amilyenek vagyunk és azt, hogy honnan, hova és miért tartunk.¹⁹ Én elkötelezem magam azáltal, hogy kifejezem az érzékenységemet, azt, hogyan látom a mexikói nép átértékelését, ennek mértékét, tekintélyét, büszkeségét, elfogadását és legitimitását.)

December másodikán, amikor a nap először süt be az ablakomon, a chicano nők és férfiak napját ünneplem. Ezen a napon felállítom az oltáromat, meggyújtom *Coatlopeuh* gyertyáját, zsályát és kopált égetek, fürdőt veszek, *el bano para espantar basura* (egy fürdőt, mely elűzi a piszkot), kisépröm a házat. Kitérom lelkemet és azokat az érzéseimet is felvállalom, melyek sebezhetővé tesznek. Ezen a napon a létezésünket ünneplem.

Ezen a napon farkasszemet nézek a konfliktusainkkal és az introvertált személyiségünkkel. Leltárt készítek szükségleteinkből, és hangot adok

nekik. Elismerem, hogy öntudatunkat és fajunkat megsebesítették. Úgy érzem, személyiségünknek és faji tudatunknak törődésre van szüksége. Ezen a napon összegyűjtöm a mexikói nép (*la gente mexicana*) szétszórt és megtagadott részeit, és karjaimban tartom őket. *Todas las partes de nosotros valen.* (Minden egyes részünk számít.)

Ezen a napon azt mondom: Igen, mindannyian sebet ejtetek rajtunk azzal, hogy megtagadtok. Az elutasítás csorbát ejt az önbecsülésünkön, a sebezhetőségünk által pedig könnyen megszegényíthetővé válunk. Az igazi identitásunkat akarjátok megkaparintani. Szégyelljük, hogy szükségünk van arra, hogy jó véleménnyel legyetek rólunk, hogy elfogadjatok és segítsetek. Tovább nem titkolhatjuk szükségleteinket, nem hagyhatjuk, hogy megjelenjenek körülöttünk a védekezés barikádjainak vadhajtásai. Többé nem vonulhatunk vissza. Azáltal, hogy lázadunk elletetek és megvetéssel nézünk rátok, saját magunk ellen is lázadunk és saját magunkat is megvetjük. Többé nem hibáztathatunk benneteket, és nem hámozhatjuk le a fehér, a férfi, a patológikus, a queer vagy a sebezhető rétegeket sem magunkról. Fegyvertelenül és feltartott kézzel állunk előttetek, nincs más, csak a varázsunk. Próbáljuk meg, de ezúttal a mi módszereinkkel, a *mestiza*, a *chicana* és a női úton haladva.

Ezen a napon az emberi méltóságunkat keresem, kutatom vannak-e céljaink – vajon hozzátartozunk-e és hozzájárulunk-e valami hatalmasabbhoz, mint a *pueblo*²⁰. Ezen a napom felélesztem és újrateremttem a szellemi identitásomat. *Anímate! Raza, a celebrar el día de la Chicana.* (Ébredjetek! Társaim, ünnepeljétek a Chicana napját.)

El retorno \ A visszatérés

Minden mozgás hat fázison megy keresztül,
A hetedik a visszatérés.
I Ching²¹

*Tanto tiempo sin verte casa mía,
Mi cuna, mi hondo nido de la huerta.*
(Oly régen nem láttam a szülőházamat,
a kertet, mely fészke volt egykor.)

„Soledad”²²

A parton állok, ott, ahol a Rio Grande a Mexikói öbölbe torkollik, és nézem ezt a kanyargó, tekeredő kígyót, a kígyót, amit kerítéshez szögeztek. Visszatértem. *Tanto dolor me costó el alejamiento.* (Mennyi fájdalommal járt az elszakadás.) Kezeimmel eltakarom a napot és felnézek. Egy héja a csontos csőrével felettem köröz, úgy kémlel, mintha a zsákmánya lehetnék. A nyomában egy kis madár próbálgatja a szárnyait, szabadon és céltalanul halad, akár a halak. A távolban az autópálya és rajta a gépek ingoványa, mint egy felingerelt anyadisznó, jön-megy. Összeszorul a gyomrom, *la tierra, los aguaceros* (a föld, a záporok). A földem, *el viento soplando la arena,*

20 Saját népünk (a ford. megjegyzése).

21 Richard WILHELM, *The Eye Ching or Book of Changes*, Trans. Carrie F. Baynes, Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1950, 98.

22 „Soledad-ot” a Hacienda Punto en Otro Son csoport éneki.

23 Mediterrán bozótos, a macchia észak-amerikai megfelelője. Elsősorban Kaliforniában használatos kifejezés (a ford. megjegyzése).

el lagartijo debajo de un nopalito. Me acuerdo como era antes. Una región desértica de vasta llanuras, costeras de baja altura, de escasa lluvia, de chaparrales formados por mesquites y huizaches (homokot hordó a szél, gyífk a kaktusz alatt. Emlékszem, milyen voltam régen. Sivatagos táj, hatalmas prérikkel, alacsony partokkal, ritka esővel, sivatagi fákkal, melyek kiszáradt folyók medrében nőnek). Ha elég erősen nézem, szinte látom a spanyol apákat, „Jézus lovagjait”, amint idevágatnak lovaikon a völgybe, látom a kultúrák összecsapásának kezdetét.

Tierra natal (Szülőföld). Ez a haza, a Völgy kis városai, *los pueblitos* (falvai) a tyúkólakkal és a kikötött kecskékkal, melyek a cserjéket harapdálják. *En las colonias* (a szegénynegyedekben) a sínek másik oldalán, szemetes kocsik sorakoznak a rózsaszín és levendulaszínű házak előtt – chicano építészet, mondjuk elszántan. Hiányoztak a TV show-k, melyekben két nyelven beszélnek és ahol a Tex-Mex zene kategóriájában osztanak díjakat. Hiányoztak a mexikói temetők, melyeken művirágok virítanak, az aloe vera és a paprikaföldek, a cukornád-sorok, a kukoricafejek, amint a szárazon ingadoznak, a porfelhők a földutakon a repesztő furgon mögött, *El sabor de tamales de rez y venado* (A vadhúsok íze). Hiányzott a színes kanca, amely az istálló fakapuját harapdálta. A ló húsának szaga Corrito karámjában. *He hecho menos las noches calientes sin aire, noches linternas y lechuzas* (Hiányoznak a forró, füledt, lámpákkal megvilágított éjszakák és a baglyok, melyek fészket raknak az éjszakába).

Még mindig elfog a kétségbeesés, amikor a festetlen, rozoga házakra gondolok, melyeket többnyire ócska limlomból és hullámlemezektől tákoltak össze. Az Amerikai Egyesült Államok talán legszegényebb népe él itt, az Alsó Rio Grande völgyében, állandó napfényben és forróságban, ezen a száraz és sivatagos földön, ahol citrusok nőnek kaktuszok és chaparral²³ között, s amely csak az öntözéses gazdálkodásra alkalmas. Elsétálok az elemi iskola előtt, melyet egykor látogattam, és ahol csak nemrégiben szűnt meg a szegregált oktatás. Emlékszem, hogyan büntettek meg fehér tanáraink csak azért, mert mexikóiak voltunk.

Mennyire szeretem Dél-Texas e tragikus völgyét, ahogy Riccardo Sánchez nevezi; ezt a határvidéket a Nueces és a Rio Grande folyók között. Ez a föld túlélte azt, ahogy öt ország is birtokba vette és rosszul bánt vele: Spanyolország, Mexikó, a Texasi Köztársaság, az Egyesült Államok, a Konföderáció, majd újra az Egyesült Államok. Túlélte az angol–mexikói vérontásokat, lincseléseket, gyűjtögetásokat, nők megerőszakolását, fosztogatást.

Ma azt látom, hogy a Völgy még mindig küzd a fennmaradásért. Akár túléli, akár nem, már soha nem lesz olyan, mint ahogy én emlékezem rá. A határvidék válságba került, amikor az 1982-es pesodevalváció

után több száz mexikói céget kellett felszámolni. Többen elveszítették az otthonukat, az autójukat, a földjüket. 1982 előtt az Egyesült Államok abból húzott hasznot, hogy a mexikóiak átjártak a határon, hogy élelmet, ruhákat, háztartási eszközöket vásároljanak. Miközben az árucikkek az amerikai oldalon tíz-száz-ezerszeresére drágultak a mexikói vevők számára, a mexikói árucikkek értéke tíz-száz-ezerszeresére csökkent az amerikai vásárlóknak. Mivel a Völgy gazdasága elsősorban a mezőgazdaságtól és a Mexikóval való kereskedelemtől függ, az egész határ mentén ma itt a legmagasabb a munkanélküliség aránya; a Völgy kapta a legnagyobb pofont.

„Nem jó év volt ez a kukoricának”, mondja bátyám, Nune. Miközben beszélt, eszembe jutott apám, amint nap mint nap az eget kémelte esőre várva, mely véget vetne a szárazságnak, miközben a kukorica ott száradt a földeken. Apám 29 éve halott, halálra dolgozta magát. Egy mexikói földmunkás átlagéletkora 56 év, ő 38 volt. Megdöbbsent, hogy öregebb vagyok, mint ő. Én is esőre várva kémlelem az eget. Akárcsak őseim, én is imádkozom az eső istenéhez és a kukorica istennőjéhez, és apámmal ellentétben én újra használom a neveiket. Ma esőért (öntözésért) imádkozva az emberek nem véráldozatot mutatnak be, hanem fizetnek.

„A mezőgazdaság rossz irányba halad”, mondja a bátyám. „Tavaly ezen a vidéken kettő hján háromszáz kisebb és nagyobb farmer ment csődbe. Hat éve a kukorica ára 8 dollár volt száz tonnánként. Ma 3.90. száz tonnánként.” Azt hiszem, hogy ha számba vesszük az infláció mértékét is, jobban megéri nem termesztetni.

Kisétálok a hátsó kertbe és anyám rózsáit bámulom. Azt akarja, hogy segítsék neki lemetszeni a rózsákat és kigyomlálni a fűvet, amely fojtogatja őket. *Mamagrande Ramones también tenía rosales* (Ramones nagymamának is voltak rózsái). Itt minden mexikói virágokat növeszt. Ha nincs egy darab földjük, akkor autógumit, cipődobozt, üvegeket, konzervdobozokat használnak. A rózsák a mexikóiak kedvenc virágai. Eszembe jut mennyire szimbolikus ez – tövisek meg minden.

Igen, a chicano nők és férfiak mindig is törődtek a földdel és a növényekkel. Újra látom magunkat, a négy gyereket, amint leszállunk az iskolabuszról, átöltözünk a munkaruháinkba, majd a földekre megyünk Mamával és Papával, mind a hatan földig hajolva. Alattunk a földben görögdinnye magok vannak. Betakarjuk őket papírlapokkal és ezeket rögzítjük, hogy ne fújja el a szél. A papír megvéd a fagytól. A következő, vagy az azt követő napon eltávolítjuk a papírlapokat és hagyjuk, hadd küzdjenek most már a kis zöld hajtások az elemekkel. Ők megmaradnak és növekednek, százszor akkora gyümölcsöket hozva, mint amekkora a magjuk. Mi öntözzük és kapáljuk őket. Szüretelünk. Az indák elszáradnak, megrohadnak, és mi beforgatjuk őket a földbe. Növekedés, halál, elmúlás, születés. A föld így újra készen áll, megdolgoztuk, törődtünk vele. A formák mindig változnak, *renacimiento de la tierra madre* (az anyaszülőföldből születnek újjá).

Ez a föld mexikói volt egykoron
Indián volt mindig
És ma is az.
És újra az lesz.

Poór Marianna fordítása